



مسئولیت متن و شکل بدوش نویسنده مضمون میباشد، عقیده نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاين نمی باشد



14/05/2023

محمد صالح گردش

## رودی به نام دهاس

در منابع تاریخی «دهاس» نام رودی بوده که از شهر بلخ می گذشته و در اثر تحقیقی «باختر در روایت تاریخ» آمده است: دهاس، یا رود بلخ که از کوههای هزار سرچشمه می گرفت، اکنون در آبیاری مورد مصرف دارد. و از قول استرابو، باختر به زاریاسپا نیز موسوم بوده، و رودخانه ای نیز به همین نام در آن جریان داشته که به جیحون می ریخته است... پلینی، باختر را نامی متأخرتر از زاریاسپا ذکر می کند که از رودخانه باخترس جاری در شهر اقتباس شده است. (باختر به روایت تاریخ. ص. 20)

شاید باخترس، نهري باشد که امروز به نام «نهر عبدالله» مسماست و یا هم نهرچاربولک (شرشک) بوده باشد که هر دو از دریای بلخ که همان زاریاسپا عهد پلینی خواهد بود جدا می گردند. این موضوع بیانگر آن ست که شعب بندی های دریای بلخ به خاطر استفاده از آب آن گذشته دیرین و تاریخی دارد.

اکنون «دیاس» یکی از نواحی ولسوالی چاربولک و در همجواری قریه «شیخناش تیمور» است.

از دریای بلخ یا «بلخ رود» در ناحیه «بنگاله» از مربوطات بلخ، نهري کشیده شده که آن را به نام «نهر چاربولک» و بعضی «شرشک» می گویند. این نهر بعد از طی مسافتی به دو شاخه نهر دیگر تقسیم می گردد که یکی آن مسمی به «نهرچاربولک» و دیگرش به نام «شرشک» است. نهر شرشک در قریه «دیاس» به ده شاخه و یا جوی که ده قریه دیگر را آبیاری می کنند تقسیم می گردد. از همین جا می توان معنی دیاس (دهاس) را معلوم کرد که دیاس (دهاس) شاید ده آسیاب و یا ده آسیاب باشد، چنان که این نهر به ده آسیاب منقسم گردیده است که یکی از آن جو ها، قریه «بختی شاه» را که یکی از محلات باستانی است آبیاری می کند و به نظر من شهر قدیم و باستانی بلخ و یا همان شهر باختر در عهد هخامنشیان در همین موقعیت قرار داشته است.

در پاره ای از متون یونانی از رود بلخ با نام بالیسوس نام برده شده است. بنا به قول استرابو، بلخ آب در کنار شهر اوراسپه قرار دارد این اوراسپه استرابو با کمی تغییر تلفظ همان شهر زاریاسپ بطلیموس است. بطلیموس شهر بلخ را کنار شاه جوی یا زاریسپس (زاریاسپه) یاد می کند و می نویسد که چون آتشکده بزرگ بلخ «آذری اسپ» نام داشت، یونانیان از آن اسم زاریاسپه را ساختند و عموماً براین عقیده بودند که زاریاسپ یا باکترا عبارت از شهر موجوده بلخ است، و تنها بطلیموس است که باکترا (باختریش هخامنشی) را از زاریاسپه تمیز می دهد، و باکترا را شهر شاهی می خواند و چون زاریاسپه او در میان اراضی قومی موسوم به زاریسپی ها و کنار رود خانه زاریسپس واقع بود، آن را عبارت از شهر بلخ می

د پانو شمیره: له 1 تر 2

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړيکه ټينگه کړئ [maqalat@afghan-german.de](mailto:maqalat@afghan-german.de)

يادونه: دليکنې دليکنيزې بڼې پاروالي دليکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله ليکنه له راليرولو مخکې په خيږ و لولئ

داند. در منابع اسلامی رودخانه ی که به نام باکتروس، تجن و اوچوس نامگذاری شده بود با نام بلخ آب یا رودبلخ شناخته شد و آن قسمتی از این رود که به صورت نهری جدا می شد و به داخل بلخ می رفت، به نام ده آس (ده آسیاب) مشهور بوده است. (جغرافیای تاریخی بلخ و جیحون و مصافات بلخ. ص 42) پس شهر شاهی یا باختیش دوره هخامنشی، به احتمال بیشتر ناحیه «بختی شاه» بوده است که با آب دهاس آبیاری می گردیده و آتشکده بزرگ زردشتیان نیز در کناره بلخ آب و در سر چشمه نهر دهاس قرار داشته است.

این نهر در بعضی منابع به نام نهر شیخ شارک (شیخ مبارک، شیخ شرک) آمده است که ده قریه و از جمله «بخت شاه» را آبیاری می کرده است. (جغرافیای تاریخی بلخ و جیحون ص 52)

در منابع کاربرد واژه مبارک به اسم این نهر، می رساند که در گذشته های دور، مردم نسبت به این نهر به دیده احترام می نگریسته اند که شاید آتشکده بزرگ و مقدس زردشتیان در مسیر جریان این رود و نظر به قول بطليموس به احتمال زیاد در سرچشمه این نهر و در کنار دریای بلخ آب قرار داشته است. ممکن به نظر می رسد که وخشور زردشت نیز در حمله تورانیان در همان آتشکده به شهادت رسیده باشد. چنانکه فردوسی در باره گوید:

شهنشاه لهراسب در شهر بلخ

بکشند و شد روز ما تار و تلخ

وز آنجا به نوش آذر اندر شدند

رد و هیربد را جمله سر زدند

ز خونشان بمرد آتش زردهشت

ندانم چرا هیربد را بکشت

پس پیامبر آیین راستین در همان روز حمله تورانیان در آتشکده نوش آذر که همان آذری اسپ بطليموس باشد به شهادت رسیده است.

منابع:

گردش، محمدصالح. در معنی چند واژه اوستایی و پهلوی. (رودی به نام دهاس، صص 89-86) مزارشریف: مطبعه صورتگر، زمستان 1393 خورشیدی

معیری، هایده. باختر به روایت تاریخ. تهران: چاپ اول، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی 1377.

الهامه مفتوح. جغرافیای تاریخی بلخ و جیحون و مصافات بلخ. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی 1376 خورشیدی.

شاهنامه فردوسی. کمیته دولتی. طبع و نشر ج. د. ا. کابل: مطبعه دولتی، 1361.